

alatt történt átalakulását tekintjük! Mikor Vilmos a napvilágot először megpillantá, még nem telt el három évtized a hét éves háború óta s annak diadális napjai oly élénken éltek a szereplők és szemtanúk emlékezetében, mint nálunk például a 48-iki események — még egy évtized előtt. Poroszország nem volt még nagyhatalom, jaksáinak száma nem volt egészen hat millió s Berlin jelentéktelen kis város számba ment, mellyel az időben száz nagyobb város is volt a német földön. A bécsi Burgban II. Ferenc császár, a ki ma már ötven éve nyugszik ősei oldalán, mint 29 éves fejedelem uralkodott. V. Ferdinánd négy éves volt akkor s mostani uralkodónknak még az atyja sem volt a világon. Bajor- és Szászországban még választó fejedelmek uralkodtak s a százfélé szakadozott német birodalom dírib-darabjainak ugyanannyi világi és egyházi fejedelme vala. S épen azon a napon, mikor Vilmos herceg fejére a keresztvíz ömlött, Párisban Samson hóhér patakkal ontá a vért guillotinejával a rémuralom alatt. A direktorium a 27 éves Bonaparte tábornok győzelmeinek tapsolt, kinek serege épen 1797. márczius 22-ikén lépte át először az osztrák határt. Angliában még ép elmével uralkodott III. György király s Pitt erős kézzel tartá a brit birodalom kormányának rudját. Dánia hatalmas ország vala, s határai Norvégián keresztül elnyultak az éjszaksarki tengerig. Svédországban még a Wasák ilték a királyi trónon s a mai dinasztia alapítója, Bernadotte, az ügyvéd fia, mint dandárparancsnok nyomult a tiroli hegyek közé. IX. Pius pápa akkor még mint ötéves gyermek lapdázott a Mastai-ház kertjében. Veleme és Genua még köztársaságok voltak s Oroszországban alig hogy kihült Katalin, az éjszaki Semiramis holtteste s a tisztai kardkövel utóbb megfojtott Pál csár kegyetlenül suhogtatta vasjogarát birodalma fölött. Az ozmanok birodalma még akkor mérhetetlen nagy vala s III. Szelim szultán szelid kézzel kísérle meg reformjait valósítani. Ázsiában az angolok még nem törték össze a nagy-mogulok uralmát s a Földközi-tengeren még mindig az algiri kalózfedelem volt a legrettegettebb hatalom. Éjszák-Amerikában ugyanazon a napon, melyen Vilmos császár született, tette le utódja, John Ádám kezébe az elnöki ház kulesát az Egyesült-államok azóta oly hatalmasá lett köztársaságának megteremtője, a nagy Washington s Dél-Amerika Washingtonja, Bolivar Simon még a párisi liceumban nyelte az iskola porát. Magyarország II. Lipót király halálát s az uralkodásával folvirradt nemzeti föllendülés és szabad alkotmány rövid korszakának letüntét gyászolta. Azok az óriások, a kik az 1825-ik évvel megnyílt ébredési korszakot alkoták, s a kiből ma már csak az egy Kossuth él, még a világon sem voltak abban az időben.

Csak akkor tudjuk meg, hogy ez a most betöltött kilenczven év mennyi idő, a visszaképzeltük az akkori helyzetet, összemérjük az óriási változással s meggondoljuk, mi minden nem történt e kilenczven év alatt!

Vilmos császár élete sokszor volt már ismeretve e lapok hasábjain. Gyermekkora, midőn a győzedelmes ellenség elől anyjával bujdosik, szereplés, mely csak testvérbátyja, IV. Frigyes Vilmos trónraléptével vált jelentősebbé, 1848-ban viselt dolgai, regessége, majd trónralépte s az azóta, ő a latta és legtöbb esetben ő általa végzett óriási reformunka, páratlan sikerű háború s azok eredménye: a német birodalom egyesítése, hatalmi kifejődése és a világ vezérállamává emelkedése mind méltatva voltak különböző alkalmakkor. Nem lehet ezt az életpályát, mint mondani szokás, dióhéjba szorítani, hiszen egyes epizódjai is köteteket töltenének tele.

Mellőzzük tehát e világeseményekben oly

esodásan gazdag életpályá folyásának még vázolását is e helyen, s csupán két jelenetet ragadunk ki belőle, melyeket ez alkalommal illusztrálva is bemutatunk.

Vilmos császár kiesi korában gyenge, beteges gyermek vala s még tizedik évét sem töltte be (azt a kort, melyben a porosz uralkodó ház szabályai szerint a kir. hercegek a hadsereg tisztí karába fölvetetni szoktak), midőn atyja 1807. január 1-én tiszté kinevezte: 17 éves volt, mikor atyja először engedte meg neki, hogy a hadjárásban részt vegyen.

A lipsei nagy ütközet után a francia hadak megkezdék visszavonulásukat. A király, Vilmos herceggel, Mannheimnál kelt át utánok a Rajná, Bar-sur-Aubenthal egy szőlőkkel koszorúzott halomlánczon foglaltak állást a francziák, kik ellen rohamot intézett az orosz lovasság, de visszaverették. Ekkor egy orosz ezred nyomult előre, hogy kiverje az ellenséget állásából. IV. Frigyes Vilmos egy magaslatról nézte az orosz ezred előnyomulását, látta, hogy a pusztító tűz dacára sem hátrál s kívánsái lett meg tudni, hogy melyik ezred az? A mellette álló Vilmos herceghez fordult s őt bizta meg, hogy erről jelentést hozzon. A fiatal herceg egész nyugodtan nyargalt keresztül a golyózáporon, oda ért a harcokhoz, még rért megolvadni az elesetteket és sebesülteket s ismét nyugodtan lovagolt vissza atyjához, jelentve, hogy a derék ezred, mely ő felsége figyelmét magára vonta, az orosz Kaluga-ezred. Ezt a jelenetet, mely 1814. febr. 27-én történt, s melyben Vilmos herceg megkapta első tüzkeresszégét, mutatja mai egyik képünk.

Az 1848-iki februári francia forradalom végig villanyozta egész Európát. IV. Frigyes Vilmos is belátta, hogy a monarchia abban az értelemben, melyben azt ő képzelte magának, hogy t. i. «a király a nyáj pásztora», fönn nem tartható többé s azt «a szelid papirt, mely a nép és király közé tolakodik» — a hogy ő az alkotmányt nevezze, tele kell irni valamivel. Ezért 1848. márcziusában kiadta patensét, melyvel ápril elejére összehívta a porosz egyesült országgyűlést s melyben előre kijelenté, hogy Poroszország a német szövetségnek rendi népképviselőlet fog ajánlani. Az egész Németországra kiterjedő honvédelmi alkotmány, szövetségi legfőbb bíróság, minden vámsorompó eltörlése, valamennyi német állam számára ugyanaz a mérték és súlyegység, — mindezt kitámasztva lön helyezve. Ezt a patensét, mint az államminiszterium elnöke, Vilmos herceg is aláírta s a herceg jelleme elég kezességnek tekintetett, hogy a mit ígér, meg is fogja tartani. Márczius 18-án általános volt Berlinben az öröm. A nép halálával eltelve áramlott a királyi palota felé, melyet katonaság vett körül. A király megjelent az erkélyen s megmutatta magát az újonc népek; de a király visszavonultával rendelt jött, hogy a nép a palota környékéről vonuljon el. Most egyszerre, maig sem tudni, hogyan, miért? két lövés esett. A nép árulást kiáltott, megtámadottak hitte magát, fölzakgatta a kövezetet s a katonaság előnyomulása ellen torlaszokat kezdett építeni. Vilmos, bátyja trónralépte óta «Poroszország hercege», volt az, a ki a királynak tanácsolá, hogy miután minden jogosult kívánatkot eleget tett, a korona tekintélyét tartsa fönn s ne engedjen tovább. A katonaság, 14 ezer ember 36 ágyuval, a népre rohamot, kartácstúzzal és szuronyrohammal az «Unter den Linden» és a lipsei út közti torlaszokat elfoglalta, de a forradalomra nőtt népmozgalomnak urává lenni nem tudott. A király, hosszas habozás után, engedni volt kénytelen.

Nem volt akkor népszerűlenebb ember Poroszország hercegénél. Őt valóiták a két napig tartó verontásért, mert ő volt az, a ki mint katonaság és royalista megengedhetlennek hitte, hogy a király egy utezai zendülés elől meghátráljon. A hangulat annyira ingerült volt ellene, hogy az új minisztereket sürgetve kérték a királyt, küldje Vilmost a külföldre. A király aztán rá parancsolt, hogy távozzék.

Második képünk a berlini utzaharezban tünteti föl Vilmost, a mint a csapatokkal kémszemlét tart Berlin utzáin.

Szereplésének ezt a szakát soká nem bírták elfeledni a szabadság barátai. De kibékültek vele, mikor a frankfurti előkészítő parlamentben mint megválasztott népképviselő megjelent s fölolvasta az alkotmánytervet, melyet «korunk

nagy jelenségének s tisztá, szabatos fogalmazásá és rövidsége miatt mesterinek mondottak.

Későbbi szereplése, mely által annyi német honfi álma teljesült, még inkább kibékíté vele a német nemzetet, mely olyan büszkeséggel tekint reá, a milyennel sem Nagy Károlyra, sem Barbarossa Frigyesre nem tekint s mely őt már életében a «dicsőséges és szerencsés» melléknévvvel ruházta föl.

KERESZTFA A HEGYTETŐN.

(A kárpáti emlékekből.)

Egy vén fenyőt róttak keresztbe,
És Údvözítők feszületje.
Kezdetleges pór-kéz faragta,
Urunk, a Jézus, nincs is rajta.

De bárha készült durva fából,
És nem művész, ki ilyet tákol:
Bizonynyál Ő ez vette vállán.
Bűnből az émbert visszaváltván.

Ez Údvözítők keresztfája,
Ezt vonszolja a Golgothára.
Terhe alatt a kőbe mélyedt
Nyomat csókolják jámbor népek.

Verejtékét ivá a szikla,
Most forrásban bugyogja vissza.
Véresöppjei a piros eprek
Lába előtt a szent keresztnek.

Hol illatát a fenyven ontja,
Itt áll az ég utamatója,
Szűk ösvényén a hegytetőnek,
Enyhül a roskát csüggedőnek.

Itt hullanak az ég könnyűi,
Bús terhét a felhő kiönti,
S itt könnyül a sujtott, a jámbor
Siralomvölgyi, földi vándor.

Mindegyikének meg van terhe,
Inség alatt vállok megtörve,
Oh Jézus! s mint te a hegy ormán,
Felfohászokodnak, roskadozván.

De hol vagy, oh Úr, oh Megváltó?
Rád hol talál hozzád kiáltó?
Ez árva nép meg sem szerezhet,
Hogya jelpégen ékítsd keresztet!

«Följebb tekints!» szól a magasban.
«Keresztem» én rég odahagytam.
Dicsőség várt rám, szenvedőre,
Mert a kereszt az ég lépcsője!

«De lát a nyomorú, ha porbul
Hozzám se-gyélért esdve fordul.
Nem pnszta már e kínok fája:
Ismét szenvedni szállok rája!

«S fejmenek tövis-koronáját,
S vérző szívem» átverve látják,
S föl van kezem megint szögezve
— Údvökre nékik — e keresztre.

«Örök dicsőség fenségében
Szánandó sorsuk» jobban érzem.
Jajokra ismét vérzenem kell:
«Ne hagyj elveszni, istenember!»

«Mint isten: ilök égi trónon,
Mint ember: szenvedni vágyódom
Az emberét, keresztre újra,
Tanítva tűrni s vígaszt nyújtva!

«S ha koldus, béna, megtört lelkek,
Nyomorúak itt összeesnek,
Vérző kezem» segélyre nyujtom:
Följebb, fiam, az égi út!»

BARTÓK LAJOS.

UTAZÁS ISMERETLEN ALLOMAS FELE.

(Folytatás.)

X. Új állomásunk.

Az első három nap végtelenül hosszúnak látszott. Negyedik nap vasárnapra esett. — Sehoh kápolna, sehoh harangszó. Föltettük magunkban, hogy majd szabad ég alatt el fogjuk énekelni

egyházi énekeinket, s úgy is akartunk tenni. A szokott órában kieresztettek. Kijöttek a másik szobából is a bajtársak. Körbe állunk s hozzá akarunk kezdeni. De az őrizetünkre kirendelt szakasz vezetője, veszedelmezt sejtve hirt adott a porkolálnak, a ki nyomban hozzánk lépett s kijelenté, hogy szabad ég alatt sem egyházi, sem világi éneklést meg nem engedhet, kivált így karban és körben nem. «Magában eldőlhatja, vagy ha tetszik el is fűtyülheti kiki bánatát vagy reményét, de felütnést keltő éneket nem lehet megengedni.» Ez utóbbi szavai némileg tréfás, vagy tán gúnyos hangon mondvá, úgy hatottak, mint midőn az orgona fuvóján repedés esik. Egyikünknek sem volt kedve alkuba bocsátkozni a köteleseggel teljesíteni velő porkolábal, de első méltatlankodásunk lelohadtával mi is tréfás megjegyzésekben kerestünk kárpótlást az elmaradást nékért, a mi nemely csipősebb észrevételnek csaknem hangos kacagásban tört ki, mit azonban mérsékelt a tudat, hogy nem jó a kényurát, míg hatalmában vagyunk, ingerelni. Eldüldült hát halk hangon Benyovszky dalát, «Ellagjuk nekünk» stb. Reményünk, hogy az események Magyarország javára veendek fordulatot, még mindig erősebb volt az ellenkező lehetőség aggodalmánál, s bár nehaizen, de türtük az egyhangú telenség e napjait is, s mert munkálkodni nem lehetett, társas játékokat vetünk elő.

Légrády László barátunk az órákat, miket az udvaron tölthetünk, azzal iparkodott élvezetessé tenni, hogy előtérbe bieszkjét, a gyümölcsfa-oltás műfogásait igyekezett fogkony társaival megértetni. E végre talált is csenevész bokrokon ágacsakát, melyeken a szemész, az oltás, az egymásra illesztés műteteit bemutathatta. «Minek az nekünk?» — faggatá egyik-másik nézője, — nem lesz nekünk soha se fánk, se kertünk. «Ha nekünk nem lesz», felelé munkájától felpillantva gúnyolá felé szokott egykedvűségével Légrády, — «ha nem lesz nekünk, lesz másnak, s beállhatunk hozzá kertésznek. A tudomány soha sem árt, de nagyon ritka eset, mikor nem vehetjük hasznát. Én legalább azalatt, a mig így faragcsalok és magyarázgatok, nem únom magamat s már az is nagy nyereség. De ne féljete», — s ekkor felugrott s zeme szokatlanul ragyogni kezdett, hangja bátorodni és erősödni s teste mintegy megnyulni látszott. — «Ne féljete. Nem lehet az, hogy bármelyiküket is, a kik itt vagyunk s egymást ily közelről megismerni s megbeszélni, sőt megszeretni tanultuk, halálra ítéletek. Szenvedésünk eltarthat még hetekig, hónapokig; de ha tartana éveken át is, még sem szabad magunkról lemondanunk.» Ritkán adott szerény barátunk alkalmat arra, nevenapján kívül, hogy megjelenezzük, de ez egyszer, mikor a soká gyűjtött hév kitört belőle, csak annál hangosabban helyeseltük nézeteit.

Elmúlt július hava, beleptünk augusztusba. A külvilágtól teljesen elzárva, szabadon építhetők, kiki magában, az éjeli pihenés órái alatt reményeink fellegvárát, közösen pedig abban összpontosult meggyőződésünk, a mit a Szózat oly meggyőzőleg fejez ki e szavaival: «Az nem lehet, hogy ész, erő és oly szent akarat, hiába sorvadozzanak egy átoksúly alatt». Csüggedést nem türtünk, s ha valakinek homloka borulni, arca komolyodni, szeme reménytelenséget akart kifejezni, mindjárt körülvetünk s addig-addig hortok fel a csüggettség elleni érveket, mig czélt értünk, s a homlok ismét felderült.

Szóval, lett légyen önámítás, lett légyen jótékony sejtelen, nem hagytuk el sem magunkat, sem egymást, s voltak órák, mikor egyik a másikkal versenyzett a «Jövő Magyarország» képének festésében, mikor mint szabad emberek viszáterünk Pozsony városának újra felépült dísztermeiben felkeressük a felújult épületek közt a jelen szenvedés tanyáit, akkor azután jól fog esni a visszaemlékezés ezekre is.

A viszonyi várbán az volt a szokás, hogy egy a falra horgasztott méces egész éjjel pislogott, s ha meg is történt, hogy a közelében fekvő bajtársak valamelyikének észrevétlen közreműködésével «veletlenül» elaludt, az őr mindjárt bejelentette s az őrzető nagy kopogással beállítva irgalmatlanul újra meggyújtotta.

Gelencei Hánziya a pozsonyi várbán is kora reggeltől késő estig mulattatá ugrádozásaival, feleletnek beáll, vagy gazdája által a legbádarabb módon értelmezett csipogásaival, röpködéseivel és bujdosó-játékaival a közlebe ferő bajtársakat. Csak éjjelre vált meg tőlünk s bármilyen csábi-

tól fog fűtyentett neki ilyenkor a gazdája, nem engedelmeseget, rejtekből nem bujt elő s ezt nem is sikerült kifürkészni. S ime e körülmény szakította őt el tőlünk.

Ugyanis augusztus negyedikétől kezdve szokatlan mozgalmak hangjait vettük észre ablakaink táján. Acsok kopácsolását, kőművesek kalimpálásait, pallérok parancsait, napszámások ordításait tisztán lehetett észlelni. Az ablakra felakasztott kézi tükör segítségével kémlelő mernökünk, Gelencei, azt hozta hírül, hogy egész sereg ács, kőműves és napszámás nyúzsog a várfalakon, szemlátomást erősítési munkálatokat végezve. Ez napról-napra ismétlődött s a hangok távolabb helyeken folyó hasonló nyúzsogásról is adtak hírt. — Volt innen eredőleg tárgy a találgatásokra elégnél is több, s más gondunk nem lévén, mely különben is csak gyötört volna, egymást igyekeztünk meggyőzni, az optimisták arról, hogy ez jó jel, a pesszimisták, hogy rossz.

Fiatlan tapasztalatlan emberekből állván a többség, az optimisták felé hajlott a többség véleménye, mit azonban a pesszimisták kicsi bár, de elszánt csoportja nem engedett megnyugvásra vergődni, egyre találtak újabb érveket és jeleket nézetük támogatására, s gyakran már az ágyakon nyugtózva is, éjszaka helyett azt kívánta egyik másik pesszimista, hogy «bár esalód-nánk!» «Befalazni, csak nem falaznak be», volt rá a válasz, «ki tudja, mi bajok lehet, hogy még éjjel is kopácsolnak, de az ő bajok nekünk nem az, sőt ellenkezőleg! s most jó éjszakát. Ha folytatás kell, majd lesz idő holnap is, most hagyjuk egymást aludni.»

S mi hagytuk volna aludni egymást, de más volt megírva abban a parancsolatban, a mely kíséretünk főnökéhez az esteli órákban érkezhetett meg, s melyről a következők fejezetben szólunk.

XI. Riadal éjféltájban.

Valami nagy dolognak kellett megessie. Éjféltájban megnyílt szokatlan robajjal szobánk ajtaja, s a porkoláb végig menve sorainkon, «Auf! meine Herrn» szóval tudtunkra adja, hogy ez egyszer vége az alvásnak, a fogly ember e legjobb barátjának, mert mint mondá, egy óra-negyed múlva útra készen kell lennünk, s két gyertyájú nagy lámpásat oda teremtve az asztal közepére, sietet éjfélt teendőit végezni.

«Mondtam, hogy be nem falaznak» szól az egyik. «Tudtam, hogy nem felejtétek itten», folytató a másik. «Mondtátok, tudtátok» — vágott vissza a harmadik — «de ha olyan bölesek vagytok, mondjátok meg most, hogy innen hová?» «Remélem, az ég alatt, a föld fölött maradunk ezentúl is meg egy darabig», mondá a negyedik. «Reménynek megjárja», volt rá a válasz, «de tudásnak nem válik be». — Ilyen s hasonló megjegyzések közt láttunk az öltözködéshez. Mosdásról nem lehetett szó, mert ahhoz a csereket és tilakot csak reggel volt szokás behozni. A percek hamar multak, mert csomagolni is kellett.

Alig hogy elkészültünk, kiszóltottak az udvarra. A hold szelid fénye árasztá el a gypet, bozótot és átellenes falakat. A kísérő csapat vezényszóra megtöltötte előttünk a fegyvert, s közbefogva kettes sorban kiindítottak bennünket a várból, mindenféle sikátorokon át le az utczára, s onnan a vasuti állomás felé vezető útra. A hold fényénél rá ismertünk a tájra, s nem tűnt fel, hogy a vasut felé megyünk, azt híven, hogy van annak folytatása Magyarország felé is. De csakhamar kiábrándultunk, mert alig hogy el voltunk helyezve a kocsiában, a mozdony fűtyentett, s egy percz múlva már nem a föld fölött robogott a vonat velünk, hanem «egy darabig» a föld alatt, a vasuti alagútban, sőtét jelöl annak, hogy ismét kifelé szállítattunk az országból.

Az alagút sötétsége után is csak sötétben iramla velünk a vonat, csak a holdfény enyhité a táj komor ábrázatát. E sorok íróját ez egyszer első osztályú kocsiában helyezték el, többemagával természetesen, s kísérőnk nem kőzkatoná volt, hanem szelid lelkiült vadász-hadnagy, ki a vidéket ismerte s tudományával nem volt fukar. Augusztus 11—12-ike közti éjjelre esvén szállítattasunk, nem sok állomást kelle elhagynunk, s a virradat legelső derengésénél sorban mutogatta Morvaország tájait, melyeken egyik-másik nevezetesebb helység fekszik. Lundenburg, Ansterlitz, Nikolsburg, Eisgrub, a Lichtenstein hercegek paradicsoma, Kremsier, mind balra maradtak tőlünk kisebb-nagyobb távolságban. A kremsieri érseki palotát azonban elég közelről

pillantottuk meg, de nem a palota érdekelt annyira, mint az, hogy a bécsi Reichsráthról hallottuk volt, hogy ott tartja üléseit. Miért ne? hisz a magyar országgyűlés sem maradt még Pesten.

Időközben a vasuti állomásokon kaptunk harapni és kaptunk itt-ott hörpinteni valót is. Tormás kolbász, zsemlye, sőt még iható víz is volt kapható.

Szerettünk volna hadnagyunkból a napi kérdések állásáról is egy-egy hírszkrácskát kipattanítani, de az igyekezet füstbe ment, még azt sem lehetett belőle kicsikarni, hogy bár messziről eltaláltatna volna velünk, habár csak mai utazásunk végpontját. Néma maradt kérelmetlenül, mi helyt észrevette, mit óhajtanánk tőle megtudni.

Minden állomásnál fölültünk. Ismeretlen helynevekről azt mondja a német, hogy «das sind für mich böhmische Dörfer.» Ránk nézve bizony a morva helynevek szintén csak oly ismeretlenek voltak, mint a csehek lettek volna. Egyikünk sem járt erre soha. Az ismertebb nevek közül mégis megmaradtak emlékeimben Göding, Bizenec, Magyar-Hradisch és Magyar-Brod, Napagedl, Hullein és Prerau. Hogy éjszák felé visz utunk irányra, azt a napnak állásából könnyű volt megértenyeni. Preraunál azonban az út elágazik, s valamivel tovább tartott a megállapodás. Nem fogly utasok ott meg is ebédelhettek. Mi e helyett másodszor megreggeliztünk. Nehez volt a tovább robogás első perczében meghatározni, éjszakaletnek vagy éjszakanagynak viselkedni-e, de nem sokára láttuk hogy az irány háromzotton éjszakanagynak, s három-négy rövid megállapodás hely után fölünkbe hatolt a «Station Oelmütz», és nem tudom hány percznyi megállapodás. De már akkor fel is hangzott a kocsiajtók megnyitását rendelő parancs. Hadnagyunk végre kijelentette, hogy alkalmasint Oelmütz városában találunk elhelyezést. A kocsiajtók csapkodása közt is meghallottuk a vezényszót, mely máhástul való minél gyorsabb kiszállásra serkentett. Sorakoztunk, örültünk a szerencsés viszontlátásnak és néhány percz múlva megindítottak gyalog Oelmütz felé.

A vasárnap ismét augusztusi vasárnap volt. Felhőtlen, száraz, poros, hő, és árnyék sehoh. Katalin-kapunk mondták az oelmützi vár bástyáinak nyílását, melyen bekisertek. Nehány berkocsi elrohogott volt útközben mellettük, katonával a bakon a kocsi mellett. Hihetőleg, sőt bizonyosan a grófok voltak, mert utánunk a kaput rögtön bezárták s egy kis téren áthaladva egy másik kapu nyílt meg előttünk, a melynek kisebb méretű fiókajtaján szűrődünk be egyenként. Ezáltal némi kis torlóadás állt elő, s a kik a gomoly legvégén álltak, azt beszéltek utóbb, hogy a sarokban megszárszékék álltak nyitva s megszáros uraimék maguk módja szerint élveztek fölöttünk. Azt vették hallani, hogy: «Gäste aus Ungarn.» «No kedves magyarok, — természetesen nemétül, — «kell konstitúció?» Gúny akart kihetőleg lenni, mert a bekövetkezett hahotát sokan hallották. De rajtuk nem fogott s csak szánalmat gerjesztett olyan emberek iránt, kiknek e szerint konstitúció vagyis alkotmány nem kellett, s kik alkalmasint nem tudták, hogy a magyar nem is alkotmányyszerzésre, hanem ősrégi alkotmányának védelmére volt kénytelen fegyverhez nyulni. A tudatlanságból eredő sértesre mit lehetne más hirtelében felelni, mint azt, hogy: «Uram bocsás meg nekik, mert nem tudják mit beszélnek.»

Mikor végre mindnyájan a kapun belül voltunk, s a fiókajtócska is bezárult, egy hajdani utczából elvágott szorosban találtuk magunkat. Jobbra egy kétemelekes épületnek oldalfala, melyről utóbb megtudtuk, hogy apácakolostor, balra jó magas bástyafal, melyből vasrúcsos és sodronyhálóval bevont jókora ablakok hosszu sora tátongott felénk. A kolostor falán is voltak ablakok, szintén sűrű rácsozattal védve, hanem ez a rácsozat már csak fából volt. A szoros végén szintén magas kapu zárta el a látást, s a két kaputól valami 25—30 lépésvyire két úgynevezett faköponyeg bámult ránk négyzögletes szemével.

Ezt a szorost rendesen csak az udvarnak nevezük, noha nem volt az, s azért iram le a porra, mert ez lendett s lett is a szabad levegőn való mozgásunknak egyetlen egy sívár, szűk színtere.

Az udvar kissé tágabb elején felállítottak bennünket félkörben s írás mellett átadtak a ránk már várakozó helybeli porkolálnak, úgy

azonban, hogy Schmotzer uram most sem bucsuzott el tőlünk végképen, csak — mint mondá — rövid időre. Számba vettük magunkat mi is és szinte felvidulánk, látva, hogy mindnyájan és jó egészségben még együtt vagyunk. Csak a jó Hánzi nem volt sehol, ott rekedt valahol a pozsonyi várban. Annyi tény, hogy mindnyájan éreztük hiányát és őszintén sajnáltuk elmaradását.

(Folyt. köv.)

EMLEKEZÉSEK AZ OROSZOK 1849-KI HADJÁRATÁBÓL.

I. 1850 január közepén Balassa-Gyarmatról Pestre utazván, etetésre a lókösi csárdába betértem. Itt egy átutazó urat s nejét találtam. Beszélgetés közben előhozta, hogy épen fél év előtt e tájon Görgei utóhada és Rüdiger előhada közt heves ágyuzás volt. Az orosz fegyvertartásra jellemzően felemlítettem azt is, hogy egy lovas-erzed első sorában, hova a magyar ágyuk golyói hullottak, zúgás támadt; minek hagyjuk magunkat lövetni, miért nem visznek az ellenségre? Az ezredes két zajgót megkancsukáztatta, hogy mernek avatkozni a vezénylet dolgába!? Az ur int nejenek: «Mondtam ugy-e?» Én folytattam: «Ezt N.-től hallottam, ez meg gróf F.—ch S.-től, ki Rüdiger mellett osztrák intendáns volt.» Hisz én magam voltam az! dűnyögött a magát fölismertett ur. Az adoma hát visszakerült hozzám.

II. Rüdiger Görgeit Balassa-Gyarmatig üldözte. Itt özvegy Boriné beront hozzá: «Excellenciád! — kezdé — hát ez a híres orosz fegyverem!? A szomszédom négy lovat az ön katonái elrabolták!» A leirt lovak színe után, minthogy az orosz lovasezredek mind-

VILMOS CSÁSZÁR 1827-KI ARCZÉPE.

egyikének más színű lova van, lévén az oroszoknak több lova, mint kivüle egész Európának. Rüdiger hivatja az illető ezredest, és az elrabolt lovak háromszoros árának lefizetésében elmarasztalja. Kevéssel ezután a kárvallott gazda a maga lovait fölismervén s kezeihez vevén, Boriné a bírságpénzt visszaviszi Rüdigernek. Ez azt mondja, hogy csak tartsa meg s legyen jelen a rablók föbe lövetésén! «Ezt nem teszem, mond Boriné, hanem szolgálatot tehetnek exciádnak. A múlt télen én hordtam a levelezést Windischgrätz és Görgei közt; ha tehát exciád Görgeinek akar irni, elviszem neki!» Jól van! Rüdiger megírja a levelet, be akarja pecsételni. Boriné ekkor közbevág: «Kérem, tudni akarom mi van benne; én nem vagyok közönséges kém!» Rüdiger föl is olvasta előtte a levelet. És ez a vén asszony hordta tovább is Rüdiger és Görgei közt a levelezést.

Erről a Borinéről még egy adomát fölújítunk. Ő maga báró Hellenbach Lujza, férje, Bori J. Bécsben a m. kir. udvari kancelláriának előadó tanácsosa volt. Az asszony bemegy az öreg Ferencz császárhoz: «Fölség! nekem van egy nagyreményű fiam, kit én fölséged szolgálatára neveltem. Nevelésének befejezésére egy kis utazás, erre kétezer forint lenne szükséges; ha ezt fölséged megadni kegyeskednék: az állam szolgálata fogná hasznát venni.» A császár megadta a 2000 forintot. A nagyreményű fiuból semmi se lett; de Boriné a nyert pénzen meglátogatta Rómát, Párist, Londont.

III. Osten-Korff után a «V. U.» közölte, hogy Debreczenben, aug. 6-dikán, Paskievics orosz tábornagy és gróf Zichy Ferencz, Ausztria képviselője

VILMOS HERCEG TÜZKERESZTSÉGE.

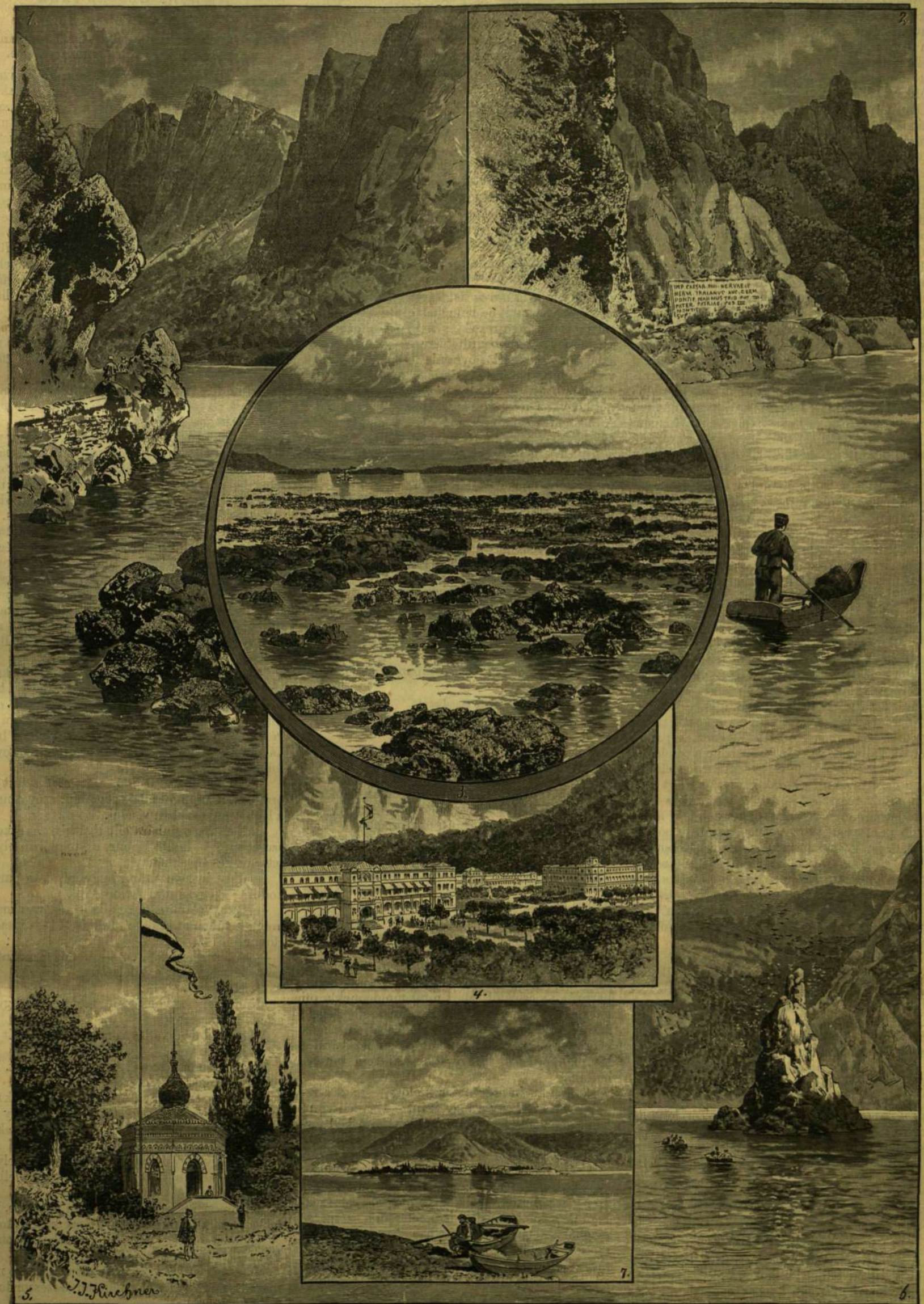
1814. febr. 27-én, Bar-sur-Aube-ban, miután rettenthetlenül tette ki magát a legnagyobb veszélynek, nyugodtan visszatért atyja oldalára, magával víve a kívánt jelentést.

POROSZORSZÁG HERCEGE AZ 1848-DIKI BERLINI FORRADALOM ALATT.

Mint gyalogsági tábornok márczius 18. és 19-dikén kémszemlét tart az utcákon csapataival.

VILMOS NÉMET CSÁSZÁR ÉLETÉBŐL.

1. Részlet a Kazán-szorosból. — 2. Traján császár táblája. — 3. A vaskapu. — 4. Herkules-fürdő. — 5. A korona-kápolna Orsovánál. — 6. Babakáj-szikla a Dunában. — 7. Adakale sziget Orsova mellett.

AZ AL-DUNÁRÓL.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ UTAZÁSA KELETEN.

«Ein flüchtiger Zug nach dem Orient» cím alatt írta meg Almstein sorhajó-kapitány annak az utazásnak történetét, melyet ő felsége a királyné 1885 őszén tett a «Miramar» császári yacht fedélzetén a levantei partokra. Mint rendszeren, hosszabb utazásai alatt, a felséges asszony ezuttal is Hohenems grófnő név alatt utazott, de az inkognito fátyla csakhamar szétfolyt, mert a külföldön is oly népszerű fejedelem-asszony nem kerülhet ki a lépten-nyomon nyilvánkozó meleg ovációkat, s ma, hogy az utazás leírása megjelent, az annak részletei iránt érdeklődő közönség tudványa is méltó kielégítésre talált.

Érdekes már maga a vállalkozás is, hogy a királyné a tengeri utazásra kevésbé kedvező őszi időnyire tette a kirándulást, a mikor a kék Adriát a bora és sirocco viharai nem kis mértékben veszélyeztetik. Tapasztalt tengerészek rázták rá fejüket, aggódva azon, hogy a felséges hölgy ily előrehaladott évszakban kockáztatja meg az utazást, de királynénk edzett, elszánt akaratát mindez nem riasztotta vissza, s október 5-ikén delelőtt fél tizenegy óraker gyönyörű időben hagyta el a triestri kikötőt.

Oh szép sziget, csöndes magány,
Megtört sziveknek pihenője,
Hol öröm a béke volt tanyám,
Lelkem sajt, hogy válok tőle.

Az erdő zeug s a tenger im
Csodás melódiákat hallat,
Lenn, dél arany vidékein
Kél lágyan balzsamos fuvallat.

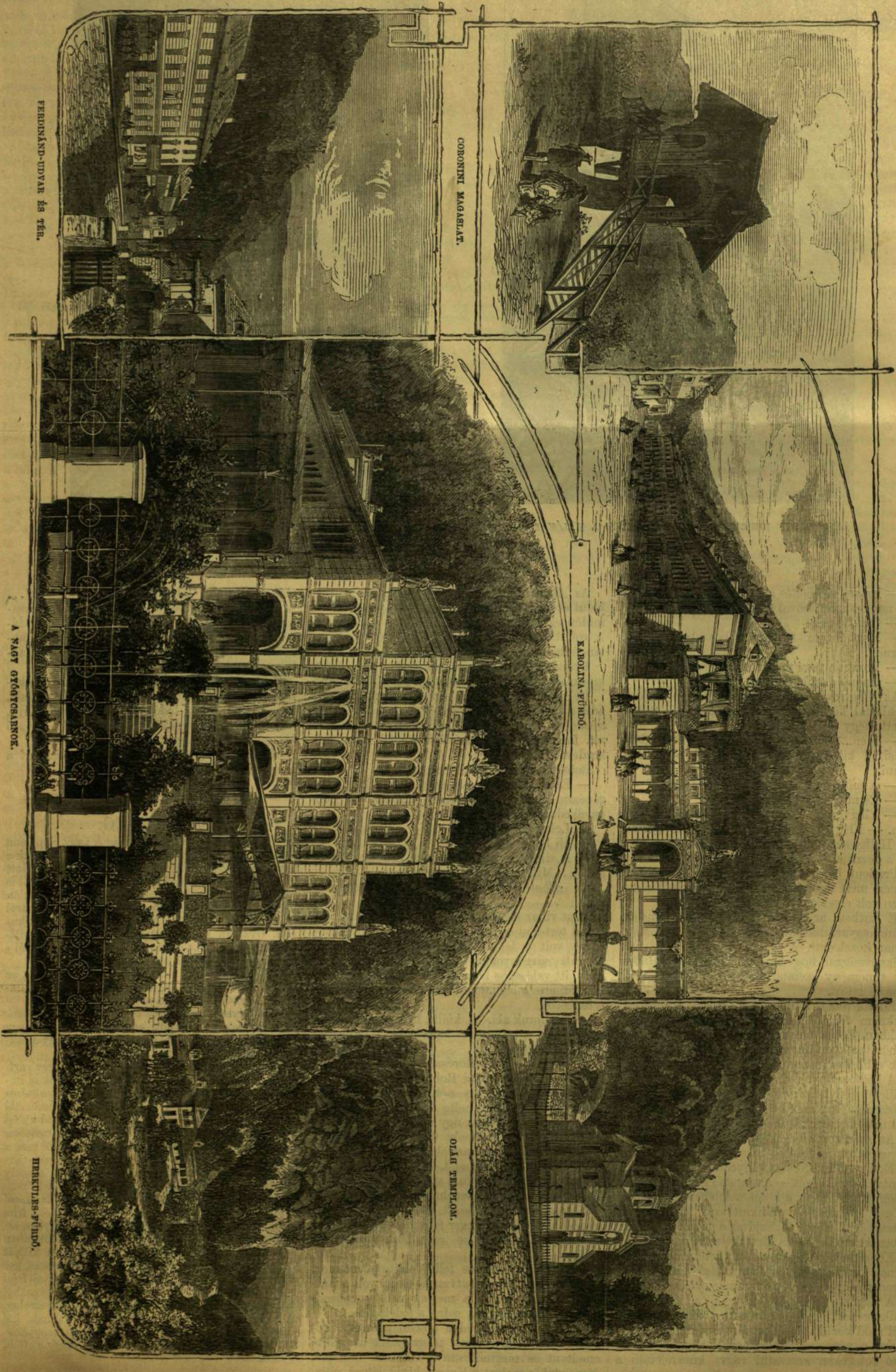
A sziget északi partja közelében egyszerű kökereszt emlékeztet a szomorú katasztrófára, midőn 1859-ben május 9-én a «Triton» nevű brigg, löporkamrája felrobbanása következtében, megsemmisült s a személyzet nagy része is ott lelte sírját.

Rövid tartózkodás után tovább haladt a társaság Korfu kikötője felé. «Itt, — írja az uti-émlék — élénk mozgalom uralkodott, mely az angol uralom legszebb idejére emlékeztetett, mert a számos kisebb partjáró és trabakel közepette hét angol halihajó is itt horgonyzott, köztük a «Drea dnaught» és egy más kolosszus, továbbá két orosz gőzös, egy görög ágyúszázad s végre az osztrák-magyar Lloyd két nagyobb gőzöse. Minden élő volt készítve az ünnepélyes fogadtatásra, mert úgy sejtették, hogy a «Miramar» a kitűzött császári lobogóval fog beérkezni. Ez azonban nem történt, s azért minden hivatalos üdvözlés elmaradt, s csak a hadihajókön szoká-

egész út alatt, felette egyszerű és polgárius volt. Reggeli hét óra előtt már rendszeren a fedélzetén volt, sokáig sétálva és nézegetve a vidéket vagy a térképet. Ötözte mindig felette egyszerű, de előkelő volt. Ha szárazföld nem mutatkozott, akkor olvasással töltötte az időt. Utközben gyakran adta jelet könyörülő szívének így a santa decal hegyvidéken, Korfu szigetén egy kirándulás alkalmával púpos fiúval találkozott szemközt, ki tiszteletteljesen köszöntötte. Ő felsége részvétellel szólította meg a nyomoreköt, viszonyai után kérdészködve s gazdag ajándékkal boosította el.

Október 17-ikén délután hajózta körül a «Miramar» a Krio fokot, a hajdani Knidost, hogy horgonyt vessen Rhodusnál este 5 óra után. Még elég világos volt, hogy a johanniták regényes városának körvonalai láthatók legyenek s indokoltá tegyenek egy tájékoztató körutat. Rhodus története, melyből képünk a lovag-utczát mutatja, magas kultúrától adhat számot az ókorban. De az első keresztény századokban mind nagyobb hanyatlásnak indult s csak mikor 1309-ben a johanniták meghódították, támadt fel újra kétszáz évre régi fénye és dicsősége. A királyné itt is szent misét hallgatott, melyet két rhodusi szerzetes a hajó fedélzetén celebrált számára, s azután kisíny kísérettel kirándulást tett a környékre. Itt jegyezték meg a

A MEHÁDIAI FÜRDŐ.

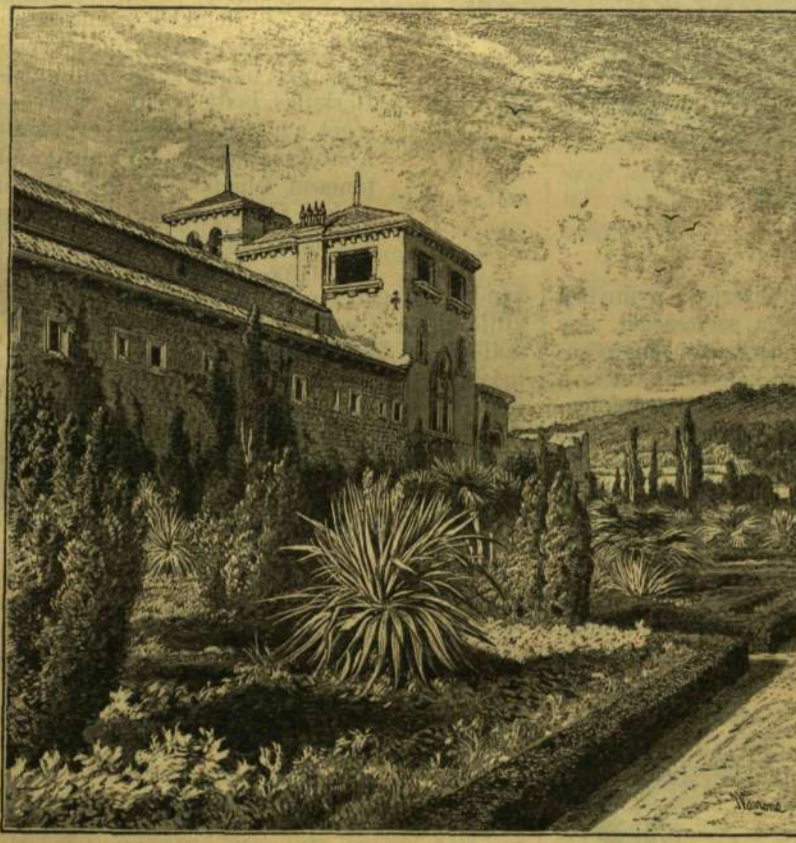

FERDINSZAND-UDVAR ÉS TÉR.

COLOSSEUM MEGALMÁT.

KAROLINA-FÜRDŐ.

OLGA TERÜLET.

A LACROMA-SZIGETI APÁTSÁG.

A LOVAG-UTCA RHÓDUSBAN.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ KELETI UTAZÁSÁBÓL.

Ő felsége kíséretében udvari orvosán kívül csak Noposa báró főudvarmester és Fürstenberg grófné udvarhölgy volt, de a császári yacht, egy rendkívül elegáns formájú, 1830 tonnás és 450 lóerejű géppel ellátott gőzös, ugyanaz, melyen 1885 február és március havában a trónörökös-pár is utolsó keleti útját megtette, teljes kényelemmel volt felszerelve, s 16 főnyi zenekarral is ellátva. A fedélzet térszalonja volt társalgónak berendezve, bordeaux-színű damasztal bevont butorokkal. A szalon felett feküdt a nyílt fedélzet.

Első állomás, hol a yacht kikötött s a királyné esónakon partra szállott, az igéző szépségű s jelenleg a trónörökös birtokát képező Lacroa sziget volt, Miksa császár egykori kedvenc lakhelye. A természetkedvelő és műbarát főherceg rendező kezének nyoma, ki a gyönyörű Miramarban gazdag képzeletének oly szabad röptöt engedett, itt is mindenütt láthatók. Ő kísérelte meg az ott levő, s már a XI. században nagy hírben álló benediktinus kolostort regényes lakhelyülé alakítani át. Ugyancsak tőle származik, 1859-ből, Lacroa-szigetről egy kedves kis költemény, melyet fordításban itt bemutatunk:

Szigetkém hullámsákon áll,
Ott zajg az Adria kőrötte,
Egy hajó kis ideál,
A mint szerelem álma szötte.

sos nemzetközi udvariassági látogatások történetek meg.

«Mig intézkedések történtek a szén- és élelem-készlet kiegészítésére, a felséges asszony egy dísznasszáddal a Calichipulo kikötőbe hajózott, hogy sétát tegyen a Castrades külvárosi pompás királyi kertben; azután megsejmelte a királyi kastélyt, mely, nem tekintve egy korábbi látogatásának emlékeit, gyönyörű fekvésénél és a korfui csatorna-való kilátásánál fogva egyike a sziget legszebb pontjainak. Sétát tett még a királyné a gyönyörű sziget belsejében is, melynek bújai a változatos talajforma s a buja vegetáció által is fokozva igazán lebilincselők.»

A kis szigeten egy kápolna is áll, miniatür-kolostorral, melyben két igénytelen görög pap lakott egykor. Jól ápolt kert, hűvös lombárny, kilátással az öbölre, fogadja itt az utast, kit a házigazdák jó görög borral vendégelnek meg s mellé saját magok által fogott sült hallal, s jö-zü kenyerrel is szolgálnak. Ez idylli helyet, hol Erzsébet királyné egy korábbi látogatása alkalmával is tartózkodott, most is meglátogatta. Egyike a papoknak röviddel ezelőtt halt meg hajlott korban s az életben maradt, társa friss sírhantjára mutatva, panaszkodott a magasrangú hölgynek szomorú egyedülletéről, a mi ő felsége részvételt felkeltette.

Királynénk életmódja, — írja a könyv, — az

királynéről, hogy a meredek hegymázsánál még a kirándulás többi tagjai mind a magokkal hozott lovakkal folyamodtak, ő egyedül tette meg gyalog az utat, minden fáradság nélkül.

Rhodusból tovább a snezi csatornáig szólt a kitűzött ezél. Lesseps Kairóból tsviratozott a csatorna-társaságnak, hogy a «Miramar» utasait illő kényelemmel fogadja. És csakugyan a társaság Izmailában lakó aligazgatója meg is jelent a fedélzetén, hogy felajánlja ő felségének szolgálatait. Magával hozott egy vaskos kötetet is, mely a csatorna-társaság utóbbi éveinek számadásait tartalmazta óriási könyvomatú táblázatokban, a melyek láttára egy kereskedelmi statisztikus örömkönyvet hullatott volna. Port-Szaidnál egy sereg delfin is üdvözölte a magas ven légt szállító hajót, a mi ritka körülmény oly élénk kikötőben, s nem hagyták magokat elriasztani két angol keletindiai gőzös által sem, melyeknek fedélzetéről az összegyűlt utasok zajos hurrikákkal s kalaplengetésekkel köszöntötték a «Miramar»-t, míg a kapitányok háromszor boosították alá a lobogót üdvözlételül.

Alexandria volt végpontja az utazásnak, melynek egész tartama alatt gyönyörű idő kedvezett. Csak visszatérőben, okt. 29-én, már Dalmácia hegyeihez közel, kezdett az ég borulni, míg a szél különböző irányokból fúj s csakhamar a tengeri vihar egész nagyszerűsége tárult fel mintegy

utolsó látnivaló a koronás utazónál előtt. A dörgés hatalmas szavával bezugta a láthatárt, villámok cikáztak szakadatlan, dühögő bőrá sűrűlt a tenger hullámain végig. De a királyné egész idő alatt a egyszerű látvány szemléletébe merülve állt, fel sem vette a kopogva hulló jeget, sem a zuhanatlan alászakadó záport.

Este megszűnt a vihar s a «Miramar» háborítatlanul folytatta tovább útját s harmadnap elérte kiindulási pontját, a szép Miramar kastélyt erkélyivel és tornyaival. Vasárnapra, nov. 1-ére az egész társaság még egyszer a kastélyba lett egybegyűjtve ebédre, hol ő felsége egyenként is köszönetet mondott kísérőinek s a viszontlátás ígéréteivel bocsátotta el őket.

AZ AL-DUNA VIDÉKÉRŐL.

Magyarországnak egyik legregényesebb, természeti szépségekben gazdag, népregék, történelmi események s költők és regényírók rajzai által is nevezetessé lett vidékéről mutatunk be néhány képet, abból az alkalomból, hogy Erzsébet királynénak a mehádiai fürdőt meglátogatja. Nevezetes vidék ez, kiapadhatlanul gazdag kincsesek, melyeknél tárházában bizonyosan ép oly sokan fognak egykor gyönyörködni, mint ma a vele alig mérhető Rajna partján fekvő szépségekben, különösen, ha eljő az az idő, midőn a vidék már nem fog a művelt világ határszélén feledni.

Közép-Európa legnagyobb folyója, a Duna, a nagy magyar Alföldet keresztülfutva Magyarország és Szerbia határán hatalmas sziklafalakat át tör utat magának, azon a helyen, a hol, a tudósok nézete szerint, eltávozott az a tenger is, mely egykor a magyar Alföldet borította. Majdnem húsz mérföld hosszú út ez az út hosszában minden lépten új és új alakulásokat mutat az utazó elé. A hatalmas sziklák, erdőkkel borított bércek, a folyó medréből kiemelkedő szigetek s zónyok mellett ott vannak az emberi kéz hatalmas munkái: az a pompás országút, melyet, részben sziklakba véve, a legnagyobb magyar alkotott, az egykori Dáciai meghódító Traján császár működésének nyomai s a várak, melyek nem egyszer tesznek tanbizonyosságot arról, hogy e nagy jelentőségű ponton a népek csatája folyt attól az időtől fogva, midőn Attila világhatalmát megtörték, a hatalmas török birodalom megsemmisüléseig.

A szoros kezdetén, a moldovai sziget végén, mintegy örökké emelkedik ki a Babakaj szikla 50 méter magasságban. A monda azt regéli róla, hogy egy szép török nőt urának háreméből egy magyar ifjú megszöktetett, a janicsárok azonban utólerék a szökevényt s a sziklához kötötték ki.

Ezen helytől fogva a víz fenéken levő szirtek által képezett örvények egész sora következik s a sziklafalak az összeszorult folyónak mindkét oldalán majdnem függőlegesen emelkednek fel több mint 300 méter magasra, úgy, hogy a kék égboltonak is csak egy kis része látszik. Itt kezdődik a híres Kazánzoros, melyet mára régi görögök ismertek Klisszura név alatt. A sziklafalakon a körtegek világosan kivehetők, majdnem vízszintesen csapnak s más-más szintűek, némelyek szürkések, mások sárgások vagy vörhenyesek. Emberi lak nem látható sehol, rendszeren még csónakok sem szereznek változatosságot s a szem a sziklatornyok felett kóválygós sasokon kívül csak a természet szépségeiben s a dús növényzetben gyönyörködhetik. A baloldalon a Szechenyi-út vonul el, jobboldalt pedig Traján császár csaknem 18 századdal ezelőtt épített útjának maradványait látjuk, a négyszögű lyukakat, melyekbe egykor gerendák voltak illesztve s egy sziklafalon a képnök is látható felirattal. Ez a szoros végén dolomitfalba vésett fülkében áll, kettős keretű lappal s két oldalt lebegő delfinekkel; a mennyezet közepén repülő római sas, körülte két oldalt három-három szírten rózsza látható. Az alakok és ékítmények domborak, a vörösre festett betűk pedig homorú vésetűek.

BECKX PÁTER.

A folyó e több mérföldre terjedő gyönyörű szorosban gyakran változtatja szélességét, egy helyen csak 152 méternyi, de Kazán alsó végén ismét szélesebb medence keletkezik, mely a Vaskapuig terjed. Ezen a helyen van hazánk legutolsó helysége, az utabban nagyon emelkedő Orsova s mellette a jól ismert korona-kápolna, egy csinos bizánci stílusban épült hatszögletű kupolás épület, melyet 1855-ben annak emlékére építettek, hogy e helyen találták meg a magyar koronát és a többi koronázási jelvényeket, melyeket Szemere és társai 1849 végén ástak el itt. A kápolnával csaknem szemben

A TATARCZY-VILLA MEHÁDIÁN. A HERKULES-FÖRRIÁS. Than László vázlata után rajz. Háy Gy.

fekszik Magyarország legújabb birtoka, az 1878-ban a törököktől szerzett Ada-Kalé-sziget, hol hazánk csaknem egyedüli mohamedán lakói élnek egyszerűen, hitsorsosaiktól távol s csak az idegen turisták kíváncsiságának tárgyául.

Orsovától alig egy pár órnyi távolságra van a híres mehádiai fürdő, mely e szerint szintén az Al-Duna számos nevezetességei közé tartozik. Ma már az osztrák-magyar államvasuton a szép Csernavölgyen át rövid idő alatt eljuthatunk innen a szép helyre. Maga a vasúti állomás, kupolás kerek termével, oszloposarnokával s festői arab modoru mellékpületeivel meglepi az idegent s a meglepetés folyvást tart, midőn a Cserna gyönyörű völgyén át vezet felőrai út mulva itt a túlnyomólag szegény és műveletlen oláhok által lakott vidéken a paloták egész hosszú sorát s a földgömb minden részéből összereglett előkelő közönséget találunk.

Valóban a Herkules-fürdő Magyarországnak, e gyógyforrásokban oly gazdag országnak, egyik legjelentékenyebb fürdőhelye. Már a rómaiak ismerték és sűrűn látogatták: az ő idejéből számos szobor és felirat maradt itt s tölök származik a rege, hogy a görögök híres hőse, Herkules is itt nyerte vissza egészségét, a honnan a fürdő nevét kapta. A múlt század eleje óta e hírnév folytonosan emelkedett, de valóban csak a fürdő jelenlegi tulajdonosa, a magyar kincstár, emelte azt világhírűvé. Ma évenként 5—6000

vendég látogatja e fürdőt, köztük egy harmada külföldi. A Cserna két oldalán sorakoznak a szállók és fürdő-intézetek, egyik díszesebb a másiknál; a két ház-sor egy szép utcát képez, melynek közepén szürke márványból épített kút friss ivóvizet szolgáltat, s a márványtalapozatos Herkules ércszobra emelkedik. A Tatarczyvilla, királynők szálló-helye, a Ferencz-József-udvarral szemben, a legszebbek közé tartozik, bár a keskeny helyen már nem lehetett kertet csinálni elébe. 1881-ben építette Doderer bécsi műépítész tervei szerint Reitter Ede, temesvári építész 75,000 forint költséggel. Az épület magas földszintjén nyolc szoba van, köztük egy nagy szalon két erkélyvel s loggiával az ország-utra, meg egy széles ebédlővel és terraszszal a Cserna-patakra. Pompás kilátás nyílik a szalon mellett levő két balkonos szobából. Az első emeleten vannak a hálószobák s a cselédség lakhelyiségei, a souterainban a konyha, stb. — Igen csinos még a Popovits-villa, a Rudolf-udvar, a görög templom, a Mária-fürdő s mindenek felett szép a gyógyterem, melyvel az egyes házakat fedett folyosó köti össze, az előtte elterülő park és bazár. A völgy talpán a zajongó, kisebb-nagyobb vízesésekkel lesiető Cserna két oldalán kényelmes sétáutak vannak, melyekről csekély fáradsággal el lehet menni a nevezetes Izzasztó-barlang, Rabló-barlang s más nevezetességek megtekintésére is.

Az Al-Duna vidéke gyönyörű természeti kincseinek méltó s emberi kéz által még szebbé tett koronája ez a szép fürdő. S pedig mindkettőről csak halvány képet nyújtanak jelen közléseink és a bemutatott képek, s vaskos könyv lenne szükséges előszámolni és leírni mind azt, a mi-ben a művelt ember gyönyörűségét találhatja itt az Al-Dunánál, melyet most a mi királynők meglátogat.

BECKX PÁTER, A JEZSUITA REND GENERALISA.

Március hó 4-én halt el Rómában a jezsuiták híres generalisa, Beckx Páter János, ki egykor a római katolikus hierarchiának egyik kimagasló alakja, sőt némelyek szerint több évtizeden át titkos vezére is volt. Nagy kort, 92 esztendő ért el s életének utolsó éveiben visszavonultan, már csak jótékonyssággal és imádsággal foglalkozott ugyan, de neve és működése azért élénk emlékezete maradt a jelenkorak is, mert kétségtelenül ő volt az, a ki a necsak a múlt szá-

zad végén erőszakkal eltiport jezsuita rendet ő emelte fel ismét s tette tekintélyessé, de Európa politikai életére is nagy hatást gyakorolt.

Beckx 1795. febr. 8-án született Belgiumban, Sicheben, Löwen mellett. 1819-ben vettek fel Hildesheimban a jezsuiták közé, hol ritka tehetség és megnyerő modora által csakhamar tekintélyre tett szert. Híres szónok és igen kedvelt gyóntató pap lett. 1823-ban, midőn Frigyes Vilmos, anhalt-kötheni herceg, egy protestans kis német állam uralkodója, katolikussá lett, Beckx Köthenbe ment, mint gyóntató atya és e kis helyet tevékenységével csakhamar a német papoganda szechélyessé tette. Már csaknem az egész tartományt sikerült megterítenie, midőn a herceg meghalt és Beckx az özvegy hercegnővel Bésbe költözött.

Itt kezdődik valóban nagyszabású tevékenysége. Mint egyházi szónok rendkívüli hirre tevényt szert, ügyessége és finom modora által a legelőkelőbb körök kedvence lett, még a jezsuitáktól idegenkedő Metternich hercegre is nagy hatása volt és az ő működésének tulajdonítható főképp a híres osztrák konkordatum megalkotása, mely a katolikus egyház hatalmát a monarchiában annyira megszilárdította. 1847-ben a jezsuiták osztrák provinciájának prokurátorává lett s mint ilyen többször jelent meg Rómában rendje erekeiben, hol tekintélye nőttön-nőtt. 1848-ban a jezsuiták Ausztriából kiűzetvén, Belgiumba ment s rövid ideig mint az ottani prokurátor segédje s a löweni egyetem rektora működött. A magyar szabadságharc leveretése után azonban ismét visszatért Bésbe s eleinte a magyarországi, később a monarchiai rendtársak provinciálisává lett. 1853-ban Roothaar páter halála után generalissá választott s állandóan Rómába költözött.

Nagy tehetsége s rendkívül vonzó modora nagy hatással voltak IX. Pius pápára, ki az egyszerű barátban valóságos elő szentet látott, s minden fontosabb dologban az ő intézkedései szerint járt el. Mondják, hogy ez időben minden egyházpolitikai ügyben Beckx páter volt a döntő hatalom, bár ő maga sehol sem jelentkezett az előtérben; rendkívüli munkaerővel rendelkezve minden esekélyesre kiterjesztette figyelmét s az egyház modern történetében oly fontos dogmák, Mária szeptőlten fogantatásáról s a pápa csalhatatlanságáról, valamint a hirhét syllabus és enciclika is lenyegileg az ő műve. Működése, a haladás és szabadelvűség szempontjából megítélve, tagadhatatlanul hátrányos, de azt el kell ismerni, hogy rajongó vakbuzgalommal s nagy tevékenységgel szentelte életének csaknem minden percét annak az ügynek, mely eszménye volt.

Gyengülését érezve, többször kérte felmentését a generalis tisztsége alól, de rendtársai csak 1884-ben, már 90-ik életéve kuszóiban, teljesítették kérelmét oly módon, hogy a svájci eredetű Anderledy Antal pátert nevezték ki helyettesnek örökösödési joggal. Beckx még három évig élt ezután nyugalomban s a hatalmas ember, ki egykor egész nemzetet sorsát vezette tényleg, a jezsuita-rend szigorú szabályai szerint ma a jezsuiták közös kriptájában nyugszik és sírhelyét társaiétól csak nevének falba vésett kezdőbetűi különböztetik meg.

FORRAY ÉS NÁDASDY GRÓFNÉKRŐL.

A «Vasárnapi Ujság» folyó évi 9-dik számában érdekes cikk volt Károlyi Györgyné, Baththyány Lajosné, Nádasdy Lipótné és Forray grófnékről. Csakhogy e két utolsó úrnő családi viszonya kissé hibásan volt feltüntetve. Ugyanis gr. Nádasdy Lipótné leánya volt Forray grófnéknak és nem sógoráné, mint a hogy az említett cikkben felhozta van. Forray grófnéknak két gyermeke volt; Julia, gr. Nádasdy Lipótné és a korán elhunyt Iván, a kinek érdekes afrikai utazása fölemlítésre méltó. Gr. Forray Ivámmal kihalt a család férfi ág. A Forray Iván gróf afrikai képeit, édes anyja, gr. Brunsvik Julia, Forray grófné, díszes album-ban kiadta fia emlékére.

Azon megjegyzésem van meg Forray és Nádasdy grófnékről, hogy ők egészen önállóan szerepeltek és épen nem úgy, hogy gróf Baththyány Lajosné s gróf Károlyi Györgyné körét egészítették ki. Mindenik a maga egyéniségében tündököl a jelek között.

Forray grófné, a ki idősebb is volt Baththyány Lajosné és Károlyi György grófnéknál, hosszú

évek során enőke volt a budapesti nőegyletnek. Családjá körében magyar szellemet terjesztett, s mindenben igyekezett a magyar ereditéséget fentartani. Ő nála láttam először a 40-es években magyaros ereditéséggel rendezett ebédöt, tálasokkal, kancsókkal, s hozzájuk illő más butorzatokkal. Mint József nádorné, Dorottya hercegné asszony palotahölgye, magyaros izléssel rendezte be szobáját a budai várpalotában, hol még a kerekcs guszaly sem hiányzott.

Gr. Nádasdy Lipótné szalonja nevezetes volt arról, hogy ott az értelmiség minden osztálya képviselve volt. 48-ban és 48 után nem volt olyan író nevezetesség a szereplők közül, ki ne lett volna hivatalos a gróf Nádasdy Lipótné szalonjába, hol rendszeren felolvasások és szavalatok is szoktak lenni.

Midőn Kossuth a forradalom alatt Komáromban látogatást tett, Nádasdy Lipót grófné, mint ottani főispánné fogadta, rózsát nyújtván neki, s meghívá reggelire magához.

Megjegyzendő a Nádasdy Lipót grófné házaról, hogy ott a magyar társalgás soha se volt feláldozva idegen nyelvű vendégre.

Nádasdy Lipót gróf 1848-ban az első köztölt volt, ki több száz mázsa ezüstöt felajánlott a haza oltására. Gyermekait, Tamás és Ferencz grófkot, hazafiás szemlemben nevelte. Midőn az ifju korban elhalt Tamás Berlinben tanult, az ötvenes években, édes anyja minden fővárosi magyar lapot megküldött számára (akkor 17 volt), hogy a németek lássák a magyar lapok jó nagy számát.

Sokat irhatnék még saját tapasztalatomból merítve a Forray és Nádasdy grófnők nemes tetteiről, de azt hiszem, hogy ez is elég annak bebizonyítására, hogy említett grófnők önállóan, saját szívök sugallatából, nem utánzás ösztönből: mindig kitünőségek voltak a magyar forrangu hölgyeknek.

LÖVEI KLÁRA.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Báthory István lengyel királyvá választása (1574—1576), a m. tud. akadémia történelmi bizottságának megbízásából írta dr. Szádeczky Lajos. Pár hó előtt múlt háromszáz esztendeje, hogy a nagy lengyel király, előbb Erdélynek is fejedelme, Báthory István, meghalt. E kötet az alkalomra íratott s irodalmi emléke nálunk Báthorynak, kit a magyar és lengyel nemzet egyformán vall a magáénak. Mint lengyel királyval a magyar történetírás eddig nem foglalkozott kellőképen, de a lengyel historikusok sem írták meg a történetét. A fiatal történetíró, kitől most a Báthoryra vonatkozó első részletes munkát vesszük, egészen levéltári kutatásokra és saját erejére volt utalva. Emeli ez vállalkozásának komolyságát, művének értékét, s pótolja részben azt a hézagot, melyet mindig megtalálunk, ha történetírásunkból a magyar és lengyel nemzet érintkezéséről bővebb tájékozódást akarunk meríteni. A tud. akadémián már több mint egy évtized óta ily irányú történelmi dolgozatokra van kitűzve a Czartoryski-díj, de eddig-élé eredmény nélkül. E díj alapján és nyílt pályázat útján nyert megbízást Szádeczky a Báthory István történetének megírására. A most megjelent kötet a munkának első fele, mely Báthorynak lengyel királyvá választását adja elő, második része fog szólni uralkodásáról, az oro-zok elleni győztes harcáról. Ugyelmes gond az előadásban, az eseményeknek világos csoportosítása, az adatoknak gazdagsága, Szádeczky könyvét az olvasó és történetíró figyelmébe ajánlják.

Báthory alakja körül megtalálja az olvasó a kor viszonyainak megismerését is, hogy az előadottakat kellőleg megérthesse. Válozja Lengyelország politikai, közjogi, társadalmi helyzetét, a királyválasztás előzményeit, s az első választott királynak, Valois Henriknek rövid uralkodását, megszökését, s az erre következett hosszas pártvillongásokat, országgyűléseket, melyek a trón betöltése végett oly sokszor gyűltek össze és oszlatk szét, mig nem két részre szakadva, az egyik fél Miksa császárt, a másik Báthoryt választotta meg. Báthory gyorsan és erélyesen lépett föl, hogy a trónt elfoglalja, s a fegyvert nem kímélte, hogy a másik pártot legyőzze. Eddig tartanak az elbeszélte események e könyvben. A szerző a bécsi császári állami levéltárból, hg. Czartoryski krakkói levéltárból merítette a legtöbb anyagot, de ezenkívül még több lengyel és magyarországi levéltárt is átvizsgálta. Közli a történetírók számára a folhasznált ok-

iratok szövegét is, s ezek a 315 oldaltól a 154-ik oldalig terjednek; ezenkívül pedig tárgymutató követtezik, a könyv adatainak könnyebb áttekintése végett. Ára 3 frt.

Ráth Mór kiadványai. A Ráth Mórál füzetenként megjelent munkák újabb részei mellett egy pár érdeemes mű újabb kiadása is kikerült a sajtó alól. Ilyen Szemere Bertalan hátrahagyott irataiból két kötet, melyek a «Magyar nemzet esaládi könyvtár»-nak egy-egy önálló kötetét teszik. Az egyik adja Szemere Bertalan leveleit (1849—1862), s a forradalom eseményeire, a száműzetésre, a politikai viszonyokra érdekes adalékokat nyújt, és Szemere gondolkodását is megismerteti. A másik Szemere Bertalan szépirodalmi dolgozatai és szónoklatai a szabadságharc elöt és után. Ebben a költői lélek mély érzési nyilatkozatait találjuk, melyek egy része a számoztetésből ered, másik része 1848 alatt a szépirodalmi lapokban jelent meg. A «Szónoklatok» közt pedig Szemereének az 1848-iki pesti és 1849-iki debreczeni országgyűlésen tartott beszédeivel ismerkedünk meg. Szemere mint író, mint szónok és mint politikus egyformán igényt tart az újabb nemzedék teljes érdeklődésére. Egy-egy kötet ára 1 frt. — Macaulay nagybecsi tanulmányaiól is két külön kötetet kapunk, mindkettőt Szász Károly fordításában. Hampden János, Pitt, Chatham gróf (két politikai életrajz) az egyik kötet címe; a másiké pedig Lord Clive, Warres Hastings, mely az angol Kelet-India meghódításának történetével ismert meg. Mind a két könyv második kiadásban jut új forgalomba s egy kötet ára 1 frt. — A füzetenként megjelent vállalatokból jeletemek meg legközelebb: Huszmit év Magyarország történelméről (1823—1848), Horváth Mihály híres munkájának 11—12-ik kettős füzeté, ára 80 kr. — Eleteimből, Jókai vegyes dolgozatai, hetedik füzet, ára 40 kr. — Háboru és béke gr. Tolsztoj Leo jeles történelmi korrajzából a 13—15-ik füzetek, melyekkel e mű be is van fejezve. Egy füzet ára 60 kr. — Turgenyev három elbeszéléséből (Dimitri Radin, Punin és Baburin, Heléna) is megjelent a kötetet befejező negyedik füzet; ára 60 kr. Shakspeare színműveinek illusztrált kiadásából (bevezetésekkel, jegyzetekkel ellátja Csiky Gergely) a huszadik füzet hagyta el a sajtót, mely «Hamlet»-ből Arany fordításában az első felvonást közli. Ára 40 kr.

Távírási kalauz, állami kezelők, szerződött magánvállalkozók, postamesternek postaiadók és postatisztek kiképzésére; nemkülönben a távírával, annak kezelésével és szolgálatával megismerkedni kívánók részére írta Schmid Mihály, távíró-tiszt Kassán. A 382 oldalt tevő könyv a távírást elméleti és gyakorlati szempontból ismerteti és kézikönyvül van szárvna. Az egész kérdésekre és feleletekre osztva, tájékozást ad a delezességről, villamosságról, géptanról, kapcsolástanról, a távíró gépekről, azok kezeléséről, stb. Az 52 ábrával és 47 mintával is ellátott könyv a szerzőnél Kassán rendelhető meg 1 forint 70 krért.

Ibolya cizmen emléklap jelent meg, Szegefen, hol e hó 19-én estélyt rendeztek az írói segélyegylet és az orsz. színész-egyesület nyugdíjalapja javára. Pósa Lajos szerkesztette az emléklapot, mely egész fizetése nőtte ki magát, s igen sokat írtak bele költeményeket, apróságokat. Szász Károly, Léva József, Lauka Gusztáv, Dalmady Győző, Szász Gerő, Bartok Lajos, Szabados János, Hiaodor, Abrányi Emil, Hege-dős István, Teleki Sándor, Brassai Sámuel, Vadnai Károly, Herman Ottó, Felekiné, Fanghiné Gyujtó Izabella, Wohl Stefánia stb. neve mellett a szegedi társadalom férfiai és hölgyei tömegesen képviselvék a füzetben, melyet a jótékony cél jóvedelmének gyarapítására árulnak.

Mikszáth Kálmánnak «A gentry-fészek» című szép rajzát Horn Emil, nehaj Horn Edének, a volt államtitkárnak Párisban lakó fia, francziám fordította, s «Le nid à mariege» című alatt tette közzé egyik előkelő párisi lap, a «Temps» tárczában.

Folyóiratok. A Művészi Ipar márciusi számával kezdi meg második évfolyamát. Az iparművészeti muzeum és iparművészeti társulat s közlönyét Pastener Gyula a kitűzött czélnak megfelelően szerkesztette, s a kezdet nehézségei mellett is jól teljesít feladatát. A műipari izlést fejlesztő, az iparosokat és nagyközönséget tájékoztató szöveg mellett sok rajzot közölt. Műtárgyakat mutatott be. Ily szaklapot, mely megállapított czélra törekszik, a közönség nem igen szokott kezdetben tömegesen támogatni. Ezt is a közöktatási miniszter gyámolítja, s az iparművészeti

14-DIK SZÁM. 1887. BUDAPEST, ÁPRILIS 3. XXXIV. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egy évre 12 ft. POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: / félévre - 6 * Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG / egy évre 8 ft. / félévre - 4 * Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: / egy évre 6 ft. / félévre - 3 * Külföldi előfizetőknek a postailag meghatározott viteldij is csatolandó

A MUNKÁCS-BESZKIDI VASUT. (1884 aug. — 1887 április 1.)

Beszédeke, márczius hó. Azt vélem, a közönséget nem érdekli az, a mire már a szakértő is egyet ásit: hogy hány hid és hány alagút van a vonalon? Mert a munka rendkívülisége nem ebben rejlik. A szakembert is inkább az érdekli, hogy minő körülmények között, mennyi idő alatt épült és mibe került? A nagy közönséget pedig a tisztán emberi része. Milyen a vidék; mivé fog válni? Milyen népség van arra? Hogyan élnek?

Valóban, ott a hol annyi mindenféle elem kerül össze, a hol annyi ellentétes szerzetűz érdek igyekszik érvényesülni: ottan az emberek legkevésbé tagadják meg jellemüket. És ezt a zagyva társadalmat nem csupán a megélhetés rideg szüksége tartja együtt. Az utolsó kömivesben is megvan a férfi legnemesebb törekvésének, az alkotás vágyának egy szikrája. Évezredek mulva idegen nép fia kíváncsian tekint a földből kinyúló romokra. Vajjon mikor épültek, és mi célra?

A vicinális vasutak korát éljük Magyarországon. A fővonalak már kiépültek. Minden megyében van már vasut. A munkács-stryji az utolsó elsőrendű vonal egyelőre. Nem is közgazdasági érdekből épült, hanem stratégiai célra. A magyar részen Schönborn gróf uradalman jár. Osztrákországban pedig Skolétól a Beszkidig gróf Kinszky birtokait szeli. A vidék szegény. A Vicsa völgye csupa bükkfaerdő. Nem is igen fog a vasut folytán változni a vidék. A pap és a jegyző ezentúl is kocsin fog Bereg-

MUNKÁCS-BESZKIDI VASUT: A KOSÁRIVÖLGY HIDA. Divald fényképe után rajzolta Dörre Tivadar.

ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG BUDAPESTEN.

Table with financial data for the insurance company, including columns for 'Kiadások' (Expenses) and 'Bevételek' (Revenues) across various categories like 'I. Társbiztosítás' and 'II. Szállítvány-biztosítás'.

Table with financial data for various companies and individuals, including columns for 'Kiadások' (Expenses) and 'Bevételek' (Revenues) for entities like 'Kiadások', 'Huszmegyei', and 'Tehér'.